

Komunikadu Imprensa
Tribunál Distritál Suai no Dili
21 Maiu 2021

**JSMP kongratula Tribunál sira uza meu telekonferénsia hodi hala'o julgamentu
no husu atu audénsia ba leitura desizaun sira halo iha tribunál**

Iha 11 Maiu 2021, Tribunál Distritál Suai rona deklarasaun lezadu no depoimentu testemuña ba krime tentativa omisídiu simples ho Nú. Prosesu 0016/20 BBBBL liuhusi meu telekonferénsia. Tribunál uza meu ida ne'e tanba lezadu ho testemuña iha Dili no la bele desloka ba iha Munisípiu Suai tanba aplikasaun serka sanitária no konfinamentu obrigatóriu relasiona ho pandemia Covid-19. Lezadu no testemuña fó nia deklarasaun liuhusi telekonferénsia ne'e iha Tribunál Rekursu.

Alende ne'e, iha 05 Maiu 2021, Tribunál Distritál Dili halo leitura akordaun liuhusi meu telekonferénsia (WA) ba krime abuzu seksuál ba menór ho natureza violénsia doméstika (insestu) ho Nú. Prosesu : 0029/20/ ERHAT hodi kondena arguidu DA ho pena prizaun tinan 25.

“JSMP apresia aas tebes esforsu tribunál nian ne'ebe uza meu telekonferénsia hodi fasilita prosesu julgamentu sira bele la'o nafatin iha situasaun serka sanitária no konfinamentu obrigatóriu ne'e. Mezmu nune'e, JSMP sei preokupa ho fatin hodi profere audénsia ba leitura akordaun ne'ebé juis hala'o iha uma tanba laiha ona solenenidade no validade,” dehan Diretora Ezekutiva JSMP, Sra. Ana Paula Marçal.

Antes ne'e iha tinan 2020, iha Estadu Emerjensia dahuluk, liuhusi JSMP nia komunikadu imprensa¹, JSMP husu ona ba tribunál sira atu hanoin no kria mekanizmu julgamentu apropriadu ba tempu naruk tanba altura ne'ebá JSMP iha hanoin ona katak iha possibilidade Estadu Emerjénsia sei hanaruk ba tempu naruk. Nune'e, iha tempu ne'ebá JSMP rekomenda atu Estadu fornese internet ba autór tribunál sira, liuhusi aumenta kapasidade internet iha kada tribunál sira hodi fasilita julgamentu liuhusi telekonferénsia ka mídia ou meu komunikasaun sira seluk ho efetivu.

¹ https://jsmp.tl/wp-content/uploads/PrTribunalKontinuaJulgaKazuUrgensiaIhaEE_Tetum.pdf

Mezmu JSMP kongratula ho meu ne'ebé uza no pena ne'ebé hatun ba krime abuzu seksuál ba menór ho natureza violénsia doméstika (insestu) ho Nú. Proses 0029/20/ ERHAT iha leten, maibé JSMP kestiona kona-ba fatin hodi halo leitura akordaun no maneira lee desizaun. Juis prezide audénsia ba leitura akordaun ba kazu ne'e husi uma de'it, la prezide audénsia iha tribunál no juis mós la fó esplikasaun ka la fó konsellu ba arguidu atu muda-an tuir artigu 279 nú. 3² no artigu 280³ KPP.

Audénsia iha kontestu prosesu judisiál nian nu'udar aktu jurídiku ne'ebé tama iha klasifikasaun nu'udar "aktu solene no públiku". Aktu ida ne'e solene tanba iha ligasaun ho validade aktu ne'e rasik no labele prátika livremente. Aktu ne'e tenke hala'o iha forma formál, tuir tempu no fatin ne'ebé prevee iha lei. Fatin solene iha aktu prosesuál ka aktu jurídiku nian mak sala audénsia Tribunál nian, labele iha fatin seluk. Bainhira aktu ne'e hala'o iha fatin seluk mak aktu jurídiku ne'e sei lakon nia validade. Nune'e, prezidénsia ba audénsia liuhusi telekonferénsia ne'e tenke akontese iha sala audénsia Tribunál nian, labele iha uma ka fatin seluk. Parte sira seluk hanesan arguidu, vítima no testemuña bele tuir audénsia ne'e iha kualkér fatin públiku husi instituisaun públiku sira ne'ebé parte sira konkorda.

Iha kazu konkretu maski iha justifikasaun katak juis iha kondisaun moras no hetan ona aseitasaun husi prokuradór no defeza atu lee husi uma, maibé tuir JSMP fatin apropriadu no solene tuir lei hodi lee akordaun no sentensa ba kazu sira mak iha tribunál no bainhira lee desizaun juis tenke esplika nia desizaun ho klaru no fó konsellu ba arguidu atu arguidu bele iha arrendimentu no la repete ninia hahalok iha futuro.

JSMP observa katak iha momentu leitura akordaun ne'e, prokuradór, ofisiál justisa no arguidu (prizaun preventiva) mak marka prezensa iha tribunál. Entretantu juis no defeza iha ida-idak nia uma.

Relasiona ho kestaun ne'e, JSMP rekomenda ba tribunál atu bainhira lee desizaun tenke lee iha tribunál no esplika desizaun sira ho klaru atu arguidu kumprende pena ne'ebé nia hetan no fó konsellu ba arguidu atu muda nia-an no karik juis presidente moras ka iha impedimentu ruma la bele marka prezensa iha tribunál, juis refere bele delega ba juis adjuntu atu bele lee desizaun.

² Artigu 279 KPP kona-ba sentensa nia elaborasaun no leitura, (3) Juis tenke lee no esplika sentensa, publikamente, iha audiénsia, iha loron sanulu resin lima nia laran.

³ **Artigu 280 KPP kona-ba alokusaun ba arguidu**

Le tiha sentensa, juis bele esplika ba arguidu desizaun nia sentidu no, iha kondensasaun karik, fó-konsellu ba nia atu muda-an.

JSMP mós rekomenda ba tribunál sira atu kontinua uza meu telekonferénsia hanesan ne'e ka mília ou meu komunikasaun sira seluk ho efetivu ba kazu sira seluk liu-liu kazu violasaun seksuál ka abuzu seksuál ne'ebé rekere prova ka evidénsia sira, nune'e alende mantain kumpri regra sira prevensaun ba COVID-19, parte interesadu sira mós la lakon direitu asesu ba justisa.

Atu hetan informasaun kompleitu, favor kontaktu:

Ana Paula Marçal

Diretora Ezekutiva JSMP

Diresaun e-mail: ana@jsmp.tl

Telefone: (+670) 33238883 | 77040735

Website: <https://jsmp.tl>

info@jsmp.tl